

De regio's moeten hun steentje bijdragen

Gert Peersman (column verschenen in De Standaard op 21 november 2023)

De herfstvooruitzichten van de Europese Commissie hebben ons opnieuw met de neus op de feiten gedrukt: terwijl er in andere landen sprake is van een verbetering, zal het Belgische begrotingstekort tegen 2025 oplopen tot 5 procent van het bbp. Het tekort in 2025 kan niet meer worden toegeschreven aan de corona- of energiecrisis. Het is een structureel probleem waarvoor alle beleidsniveaus in dit land, inclusief de Vlaamse regering, verantwoordelijk zijn.

Ook na 2025 wordt het niet beter. Zelfs met een 'optimistisch' groeiscenario voorspelt de Studiecommissie voor de Vergrijzing dat de sociale uitgaven verder oplopen met meer dan 3 procent van het bbp. Bij ongewijzigd beleid spreken we dan al over een begrotingstekort van minstens 8 procent van het bbp. Meer realistische groeiscenario's suggereren zelfs een tekort van meer dan 10 procent.

Ik ben niet zozeer bezorgd over de regionale begrotingen. Bij de staats hervormingen werden de regio's doorgaans genereus bedeed. Er zit wel wat spek om in te snijden. Dat geldt voor Vlaanderen, maar ook in de andere regio's is het haalbaar om de begrotingstrein weer op de sporen te krijgen. Het probleem zit elders. De federale regering draagt het leeuwendeel van de historische overheidsschuld en het huidige tekort. Bovendien zal het gros van de vergrijzingsfactuur op de federale regeringstafel terechtkomen. De huidige en vorige coalities hebben het misschien een beetje te bont gemaakt, maar bij de staats hervormingen werd er ook altijd uitgegaan van rooskleurige groeiscenario's om het gat in de federale begroting dicht te rijden en de vergrijzingskosten te betalen. Die hoge groei is niet uitgekomen, waardoor het in de huidige institutionele structuur onmogelijk is geworden om de federale financiën op orde te krijgen.

Om het concreet te maken: volgens het optimistische scenario zal het federale tekort op termijn zo'n 6,5 procent van het bbp bedragen. Sommigen beweren dat bezuinigingen op het overheidsapparaat dat tekort kunnen wegwerken. Maar alle federale uitgaven buiten de sociale zekerheid – exclusief rentebetalingen en bijdragen aan de Europese Unie – vertegenwoordigen maar 6 procent van het bbp. Het is onmogelijk om meer te besparen dan je uitgeeft. Deze uitgaven omvatten bovendien domeinen zoals defensie en veiligheid, waarvan verwacht wordt dat het budget eerder zal stijgen dan dalen. Ook de rentelasten zullen waarschijnlijk toenemen in plaats van af te nemen.

Anderen denken dat je het tekort kunt dichtrijden met hogere belastingen, maar ook dat is niet realistisch. Zelfs met de meest ambitieuze vermogensbelasting en een verhoging van de consumptiebelastingen kan hooguit een deel van het tekort weggewerkt worden. Meer belastingen op arbeid zijn dan weer een taboe of contraproductief.

De sociale zekerheid? Volgens de voorspellingen zal de federale regering ongeveer 0,8 procent van het bbp uitgeven aan werkloosheidsuitkeringen, 2,3 procent voor arbeidsongeschiktheid en 0,8 procent aan andere sociale uitgaven zoals invaliditeit, leeflonen en arbeidsongevallen. De twee grootste uitgavenposten zijn 13,5 procent van het bbp voor pensioenen en 8,1 procent voor gezondheidszorg.

Maak zelf de rekening: er kan hier en daar wat bespaard worden, maar het federale begrotingstekort kan onmogelijk weggewerkt worden zonder significante belastingverhogingen

en serieuze besparingen in de sociale zekerheid. Dat laatste zal gezien de grootte van de budgetten voornamelijk in de pensioenen en de gezondheidszorg zijn.

Voor een pensioen kun je zelf zorgen. Voor collectieve gezondheidszorg ligt dat anders. Er zijn misschien efficiëntiewinsten mogelijk, maar onderzoek leert ons dat gezinnen bij toenemende welvaart ook meer willen besteden aan gezondheid. Door de penibele federale situatie zal in de praktijk het omgekeerde gebeuren. Het zou goed kunnen dat hogere inkomenscategorieën dan overschakelen naar private gezondheidszorg, wat op zijn beurt de solidariteit en de betaalbaarheid van het collectieve systeem ondermijnt.

We moeten het onder ogen zien. De volgende regeringen zullen moeten besparen op de uitgaven en de federale belastingen zullen omhooggaan. Maar een sanering van de federale begroting zonder onze welvaartsstaat te kortwieken is ook alleen realistisch als de regio's betrokken worden. Dat komt neer op een staatshervorming die de scheefftrekkingen uit het verleden herstelt.

Hoe die hervorming er precies moet uitzien, is een politieke keuze. Dat kan een herziening van de financieringswet zijn, waarbij minder belastinginkomsten worden doorgestort naar de regionale regeringen. Een andere mogelijkheid is de overheveling van federale uitgaven of bevoegdheden naar de regio's, terwijl de inkomsten op het federale niveau blijven. Dat kunnen de pensioenen van regionale ambtenaren zijn. Het is niet logisch dat een ander beleidsniveau daar momenteel voor moet opdraaien. Ook een regionalisering van de gezondheidszorg of een deel van de federale overheidsschuld behoort tot de mogelijkheden.

Voor de kiezer is het cruciaal dat de partijen duidelijk maken hoe ze het federale begrotingsprobleem willen oplossen. Het planbureau kan dan becijferen of die voorstellen daar dan effectief in slagen.